

Könyvtári minerva 1996 / Összeáll.
Rácz Agnes / I. közt. az Országos
Széchényi Könyvtár Könyvtárstudományi
és Módszertani Központ. - Bp. : OSZK
KMK, 1997. - 3 db ; 21 cm
ISBN 963 201 326 3
1. köt., 1-540. - 606 p. - ISBN 963 201
3271
2. köt., 541-1130. - p. 609-1214. -
ISBN 963 201 328X
3. köt., Mutatók. - p. 1217-1444. -
ISBN 963 201 3298

hető módon éppen munkahelyükön szeretnék konzerválni a nekik megfelelő állapotokat.

Érdemes tehát megpróbálnunk a változásokhoz tudatosan közelíteni, amihez segítséget nyújt ez a munka.

Sajnálatos, hogy mindkét kötetben a tipográfia, a tartalomjegyzék tagolása kevésbé szolgálja az érdekes mondanivaló átadását.

Koltay Tibor

Lektorai vélemény a Könyvtári Minerva 1996. c. kiadvány kézirataról

I.

A Könyvtári Minerva készülő kötetének két, etalon jellegű előzménye van: a *Magyar Minerva* c. sorozat 1900 és 1932 között megjelent hat kötete és az 1965-ben közreadott *Könyvtári Minerva* (1-2. köt.). Mivel mindkét vállalkozás korának terméke, egy több mint hatvan, illetve harminc évvel később történő folytatásnak a kortól elvonatkoztatva, elfogulatlanul kell mérlegre tennie ezek teljesítményeit és hasznosítani tanulságaikat, leszűrve jó és kevésbé jó tapasztalataikat, megmenteni-követni erőnyeiket.

Figyelembe kell venni mindenekelőtt az előzmények, előd-kiadványok egy vagy több személyhez kötöttségét, egyéni vagy csapatmunka jellegét és a mindebből következő lehetőségeit, illetve a feltételekhez való alkalmazkodás következményeit. A legutolsó „klasszikus” Minerva három ember, az 1965-ös legalább húsz szerkesztő-közreműködő munkája, míg az előttünk fekvő kézirát *egyetlen* emberé. Előre bocsátható – az említett kiadványoknak és a tervezettnek részletesebb elemzését megelőzve – az a megállapítás, hogy ez esetben sem a sokaság „tesz csuda dolgokat”, hanem a választott, minél átláthatóbb, világos szerkezet és a lelkiismeretes gyűjtő- és ellenőrző tevékenység. Az egyszemélyességnek kétségtelenül hátránya az „egy szem egyet lát” gátoltsága, de előnye a nagyobb felelősség megkövetelte lelkiismeretesség, az egész mindenkori átlátása és a párhuzamos vagy egymást keresztező tevékenységek kiküszöbölése. (Tudni kell, hogy bár az 1965-ös Minervát jó szakemberek

állították össze, a közlésre előkészített szöveget, adatokat nem ellenőriztették az érdekeltekkel.)

Néhány jellegzetesség, illetve jellemző adat az előzményekről. Az 1930-1931-es évkörről (évről, illetve tanévről) kiadott *Magyar Minerva* közgyűjteményi és társasági-társulati cím- és adattár. Amint alcímében olvasható: „A magyarországi múzeumok, könyvtárak, levéltárak, tudományos intézetek, *tanintézetek* [kiemelés tőlem], bizottságok, tanácsok, tudományos és művészeti társulatok, közművelődési egyesületek évkönyve”. Kiadója az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ, amely az 1952-ben megszüntetett Országos Könyvtári Központnak közvetlenül, az 1952-ben megalakított, majd 1959-ben intézményesített, illetve felfejlesztett Könyvtártudományi és Módszertani Központnak (1952 és 1959 között az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztálya, népszerű nevén: Módszertani Kabinet) pedig közvetve volt elődintézménye. A Magyar Minerva óriási feladatot oldott meg – véleményem szerint kiválóan: az ismertetett intézmények, társulatok stb. rövid, tárgyyszerű ismeretetését a folyamatosan olvasható szöveg (a nagyobbak, jelesebbek esetében), illetve pusztán az adatok segítségével, helyenként a vonatkozó irodalom megadásával, esetenként pedig annak megjegyzésével, hogy nem szolgáltatott adatot a megkérdezett. Mindezt a tömörség következtében ezernél kevesebb oldalon, jó (vékony) papíron, olvasható betűkkel és még 130 oldalon külön német nyelvű ismertetéseket, 68 oldalon pedig két mutatót (név-, valamint szakmutatót) is nyújtván. Erényei és megoldásai, amelyek példamutatók, illetve egészben vagy részben követhetők:

Áttekinthetősége: anyaga *városok szerinti* betűrendben található, a keresőnek tehát azonnal információt ad az adat (név), keresett intézmény hollétéről; *Viszonyítást, összehasonlítást* tesz lehetővé azáltal, hogy a város neve után feltünteti az 1930. évi népszámlálás lélekszámadatát;

Nemzetközi használhatóságot ad az összeállításnak a minden intézmény neve után közölt *német és francia nyelvű névfordítás*. Ezeket a fordításokat minden bizonnyal olyan esetekben is elvégezték, amikor az adatszolgáltató nem közölte az idegen névformát.

Adatgazdagságára a nem könyvtári adatállományt figyelmen kívül hagyva is jellemző, hogy az *iskolai könyvtárak regisztrálására* is volt ereje, olyan – minden bizonnyal heroikus – vállalkozásra, amelyre azóta sem volt példa. Természetesen nem szabad elfelejteni azt, hogy a könyvtárak száma – akár iskolaiakról, akár másokról van szó – 1930-ban töredéke volt az 1945 utáni könyvtárügy intézményszámának.

Ésszerű, takarékos rendszerére jellemző, hogy a kis alakú, nyolcadrét kötetben mindössze 9 oldal is elegendő volt az előszóra, amelyben jobbára nem a kötet használatáról van szó, hanem előzményeiről, történetéről.

Az 1965. évi *Könyvtári Minerváról* gyakori használója lévén nem jó a véleményem: milyen adattár az, amelyről a kereső bizonyosan tudja, hogy a kívánt tétel az első kötetben van, de csak úgy férhet hozzá, ha egyenesen a második, a mutatókötethez nyúl. Az első kötet ugyanis felrúgva a korábbi, jól kezelhető Minerva-felépítést, a könyvtárakat nem települések szerint, hanem *hálózatonként* csoportosította, s (szak)ember legyen a talpán, aki kitalálja, hogy mely könyvtár hova tartozott, s hogy ezek sorrendjét milyen prioritások döntötték el. A 65-ös Minerva esetében a *hálózati eufória* érvényesült, amelyet az 1956. évi törvényerejű rendelet egyébként tiszteletre méltó elképzelései tápláltak, illetve törekvései sugalltak. A tanulmányokkal kiegészített összeállítás nem annyira Minerva, mint inkább egy *állapotrajz, helyzetjelentés Magyarország 1964-es könyvtárügyéről*, amelyet a könyvtárak cím- és történeti, valamint működési (teljesítmény)adatai illusztrálnak, illetve konkretizálnak. Az „állapotrajz”

a két kötet 684+234 oldalából 32+114 oldalt vesz el (918:146) 11 tanulmány formájában, amelyekhez külön névmutató is készült!

A 65-ös Minerva *többlete* az elődeihez képest az intézmények számának növekedésével összefüggő tételezőnövekedés: a regisztrált könyvtárak száma csaknem 2000 (pontosan: 1981). *Gazdagodása*: a védett magángyűjtemények számbavétele. *Szegényedése*: az iskolai könyvtárak teljes kizárása a nyilvánosság hiányának indokolásával (ami például a muzeális gyűjteménnyel rendelkező iskolák, nagy hírű gimnáziumok, líceumok esetében elfogadhatatlan); az adatok tekintetében pedig az idegen nyelvű címfordítások korlátozása (csak bizonyos intézmények neve után olvasható angol és orosz fordításuk), valamint hiányzik a települések lélekszámának mint fontos összehasonlítási alapadatnak a feltüntetése is (persze a zavaros rendszerben ezek elhelyezése ugyancsak nehéz lett volna).

Az adatközlés módja: a kérdésekre adott válaszok közlése folyamatos, illetve táblázatos („rácsos”) formában történt. A számbaveendő könyvtárak felvételi kritériumait bizonyos esetekben meghatározták. (Egyébként a *könyvtár* fogalma, a felvételi kritériumok pontos meghatározása minden volt és leendő Minerva esetében nehezen eldönthető, szemérmesen kezelt – kezelendő – kérdés.)

A 65-ös Minervából használhatók a kérdések; s külön kiemelem, hogy az intézményre vonatkozó, róla szóló irodalom felsorolása is szerepel a felvett adatok között.

II.

A *Könyvtári Minerva 1996.* körülbelül ezer könyvtárról közöl információkat. Ez a szám az 1965-ös Minervához képest kevés, a könyvtárügyet meghatározó könyvtárak számát tekintve azonban elégséges. Egyetlen terület kihagyása vitatható: az 1932-es Minerva nem feledkezett meg az iskolai könyvtárakról (igaz: az iskolák könyvtári adatain

kívül a szertárak anyagát is számbavette, ezáltal jobban használható információkat adhatott ezekről az intézményekről, mint ha csupán a könyvek bizonytalan adatainak közlésére szorítkozott volna), az 1965-ös Minerva már mellőzte az iskolai könyvtárügyet (amely egyébként akkoriban még igencsak a megalapozás és a véletlen fejlesztések stádiumában volt). Való igaz, hogy a bizonytalan színvonalú iskolai könyvtárak tömegének beemelése a 96-ös Minervát szétfeszítette volna, a hiány bizonyos területeken – pontosabban: vonatkozásban – mégis indokolatlan. Például nagyon hiányoznak az olyan, történelmi jelentőségű iskolák gyűjteményei, mint például a csurgói volt református gimnáziumé, a soproni volt evangélikus líceumé, a kaposvári Somssich Pál Gimnáziumé, a kecskeméti piarista gimnáziumé, a mezőtúri gimnáziumé, a kiskunhalasi Szilády Áron Gimnáziumé, a kunszentmiklósi Baksay Sándor Gimnáziumé stb. E gyűjteményekben kiváló régi állomány található antikvákkal, RMK-kötetekkel és fontos helytörténeti dokumentumokkal. Csurgó, Sopron, Kaposvár, Mezőtúr stb. könyvtárainak seregszemléje nélkülük szegényes. Legfontosabb adataik megszerzése most, [1996-ban] a júl. 1-5-i, Győrben tartott iskolai könyvtári nyári akadémia keretében bemutatott kiállítás után lehetségesnek látszik *Homor Tivadar, Balogh Mihály és Mészáros Antal* segítségével. A legfontosabb budapesti iskolai könyvtárak szűkített adatanyaga pedig *Dán Krisztinától* volna megszerezhető.

A jövőre vonatkozólag azt javaslom, hogy a főhivatású könyvtárosok vezette iskolai könyvtárak adatai kerüljenek be mindenfajta központi könyvtár-címjegyzékbe.

Néhány nagy, C-típusú falusi (nagyközségi könyvtár) felvételével szintén érdemes volna kiegészíteni a jegyzéket, hiszen az Alföldön 6-7 ezres települések is tartoznak e kategóriába (ld. a TEKE település-soros jegyzékeit). Irányadó felvételi küszöb a legalább egy (vagy egynél több?) főhivatású könyvtáros foglalkoztatása lehetne.

Elképzelhető továbbá a 14 külföldi magyar intézet könyvtárának felvétele is a Minervába (külön csoportban), tekintettel kis számukra, fontos információs szerepükre és arra, hogy az 1932-es Minerva is szerepeltette őket.

Abban az esetben, amikor a hiány oka az érintett intézmény elzárkózása, hivatkozni kellene e tényre. Minervánk előszavába kívánkozik, hogy 121 könyvtár nem kívánt élni az összeállításban való szereplés felkínált lehetőségével. (Ide sorolható az a 467 könyvtár is, amely nem válaszolt a kérdőívre.)

A 96-os Minerva fő erénye ésszerű, áttekinthető felépítése: a *vidéki* (nem budapesti; a csoportosítás címe a „vidéki” helyett esetleg a „*Könyvtárak a megyékben – a települések betűrendjében*” lehetne) könyvtárak a települések betűrendjében – azokon belül az intézménynevek betűrendjében – következnek egymás után, az összeállítás élén álló *budapesti* könyvtárak pedig – a *nemzeti könyvtár* kiemlése után – három nagy csoportban: *felsőoktatási könyvtárak*; *szakkönyvtárak* (ide osztva be az évente megjelenő címjegyzékben még külön csoportot alkotó kórházi könyvtárakat is); *közművelődési könyvtárak* (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár na-

gyobb könyvtárai és a szakszervezeti, illetve munkahelyi központi könyvtárak); valamennyi csoporton belül a nevek betűrendje szerint történik a névanyag elrendezése. A Minerva használójának tehát csupán három minősítésben kell gondolkoznia a kereséskor, nincs szüksége az indexek mankójára.

A budapesti csoportok fejlécében a BUDAPEST szó után szintén célszerű megadni a *lakosság számát*.

Az intézmények adatállománya *kérdésekre adott válaszokból* állt össze, és nem alkot folyamatosan olvasható szöveget. Mivel a válaszok nem minden esetben voltak teljes körűek, az intézményekre vonatkozó szövegek sem egyformán hosszúak.

A félkövér betűkből szedett kérdések minden intézmény esetében ismétlődnek; ez megkönnyíti a keresést olyan esetekben, amikor valaki csupán bizonyos adatok után kutat. Egyszersmind különféle statisztikák készítésére, elemzésekre, összevetésekre is lehetőséget kínál a rendszer.*

Bp. 1996. aug. 15.

Gerő Gyula

* A kipontozott sor után csaknem 150 sornyi megjegyzés, a részletekre vonatkozó észrevétel következik. Ezek közlésétől érthető okokból eltekintettünk. (A szerk.)